

Протоієрей Олександр Федчук

Відродження Луцького Хрестовоздвиженського братства (1864–1871 рр.)

Одним із феноменів релігійного життя православних українців XVII ст. був братський рух, який став однією з форм боротьби православного населення з експансією католицтва та унією. Серед найвідоміших древніх братств України — Луцьке Хрестовоздвиженське, що виникло в 1617 р. Воно мало свою школу та бібліотеку, заснувало шпиталь. Луцьке братство побудувало й утримувало Хрестовоздвиженський храм і монастир, який так і називався Братським. Після невдалого завершення Хмельниччини та російсько-польського «Вічного миру» 1686 р. поляки з новою силою почали нищити Православ'я на українському Правобережжі. На початку XVIII ст. Луцьк залишився без православного єпископа, а в 1713 р. Хрестовоздвиженський монастир відійшов уніатам. Усе це спричинило і занепад братства, яке припинило свою діяльність.

Православне життя відновилося у Луцьку тільки в 1796 р., після трьох розділів Речі Посполитої. Більшість місцевого населення в цей час склали євреї, а православну віру сповідували здебільшого приїжджі чиновники. З часом кількість православного населення в Луцьку почала зростати, але для його потреб у місті була лише одна церква — Покровська, яка неприємно вражала відвідувачів своїм обшарпаним виглядом і розташуванням у брудному кварталі. При цьому храм вважався соборним для Луцького повіту. Не дивно, що на початку 1830-х рр. було порушене питання про влаштування в Луцьку нового собору, але безплідне листування з цього питання тривало декілька десятків років. Тут слід зауважити, що в 1796 р. православним у Луцьку було передано ще й Хрестовоздвиженську церкву, яка спершу й була соборною, але після пожежі 1803 р. вона стала непридатною для використання.

Лише руїни кількох ще не до кінця зруйнованих древніх луцьких храмів, назви деяких старовинних вулиць і районів Луцька та історичні пе-

редання нагадували мешканцям, які населяли місто в середині ХІХ ст., яким значущим колись було їхнє місто і як яскраво тут раніше сяло світло Православ'я. На жаль, усе це лишалося в минулому, а в 1864 р. один із православних лучан писав: «Луцьк у нинішній час зовсім єврейське місто. Євреї тут складають майже $\frac{3}{4}$ населення; у них величезна синагога і декілька молитовних будинків, тоді як православне населення Луцька має один маленький, бідний, у найбруднішій частині міста, храм... Все це вкрай образливо для нас, руських, не звиклих бачити подібну наругу древності і святині. Що ж робити нам, православним лучанам, з огляду на все це?»¹

Очевидну відповідь на це запитання давала сама історія міста, однією зі славних сторінок якої була діяльність історичного Хрестовоздвиженського братства. Задум знову об'єднатися в братство виник у парафіян Покровського храму в 1864 р., що описує ще один православний лучанин: «1-е жовтня — храмовий день цієї єдиної православної церкви в Луцьку — був відрадним явищем серед мертвої тутешньої дійсності. Зібрана в церкву громада парафіян, на заклик свого пастиря, з повним співчуттям і однодушно виявила бажання воскресити серед себе колишнє Хрестовоздвиженське братство, якому, як товариству, можливо знайти місцеві способи для своєї благодійної діяльності. Головна задача цієї діяльності — зберігати і підтримувати православ'я в належній благоліпності і звернути благочестиву увагу на священний пам'ятник древнього православ'я у Луцьку. Таким чином вирішено заснувати при Покровській церкві — Покровське братство»².

Збереглося слово, з яким до лучан наприкінці обідні в день престольного свята Покровської церкви звернувся парафіяльний священник Симеон Гуцевич. У ньому, серед іншого, священник зауважив, що з 22 православних храмів древнього Луцька нині залишився цей єдиний храм — як пам'ятник древнього Православ'я, що варто приписати чудесному покрову покровительки його Божої Матері. Отець Симеон звернув увагу на те, що Покровської церкви вже давно не торкалася «турботлива про прикрашення храмів рука людини», а тому «пора, браття, і нам прокинутися від настільки мертвенного сну і усвідомити, що єдиний наш храм є земне небо, де постійно присутній Господь у найсвятіших Дарах Своїх, що на вівтарі його приноситься безкровна Жертва про спасіння нас і наших померлих братів, що, причащаючись від трапези Його Тіла і Крові Христової, ми з'єднуємося з Господом». «Тому належало б нам потурбуватися про прикрашення й підтримку цього єдиного нашого храму.

¹ Состояние Православия в древнем и новом Луцке // Вестник Юго-Западной России. 1865. № 2. С. 482–484.

² Древние памятники Православия в Луцке // Вестник Юго-Западной России. 1865. № 2. С. 547.

Якщо ми любимо прикрашати свої будинки, іноді до вишуканості, то тим більше неприпустимо не турбуватися про прикрашення дому Божого. А вже про наше кладовище й говорити нічого; доволі того, що по своїй обстановці, порівняно з кладовищами інших сповідань, воно свідчить про нашу холодну байдужість до того місця, де поховані наші одновірці, наші ближні, наші друзі й знайомі. Хай же не буде мій голос — голосом волаючого в пустелі! Знаю, браття, що ваша нечисленність і, можливо, не зовсім задовільне становище не дозволяє сповна покрити всі ці турботи; але ось що, на мою думку, потрібно зробити: потрібно, щоб у нас, як у перших християн, було серце і душа єдина, потрібно скласти, чи краще, воскресити колишнє Хрестовоздвиженське братство, яке може знайти і місцеві способи для своєї благодійної діяльності... Не будемо ж відкладати цього з дня на день. Справа ця не терпить відкладення; приступимо до неї у це багатознаменне і сугубе для нас свято, і Пресвята Богородиця, Яка стільки покровительствує Своему храму, не залишить і нас без Своеї допомоги», — закликав отець Симеон³.

Цілком імовірно, що задум утворити в Луцьку православне братство виник саме в 1864 р. не випадково, адже за п'ять місяців до згаданого престольного свята в Санкт-Петербурзі були затверджені «Основні правила для заснування православних церковних братств» (8 травня 1864 р.), які сприяли відновленню древніх православних братств та заснуванню нових організацій такого типу.

Не можна не зауважити, що в цитованій проповіді священника Симеона Гуцевича йшлося про відновлення Хрестовоздвиженського братства, тоді як зрештою ухвалили рішення про надання братству назви Покровського. Не обійдемо увагою й те, що заклик до відкриття братства чомусь прозвучав із вуст другого священника, а не настоятеля, яким уже декілька десятків років був протоієрей Сидір Метельський.

Хоча в дописі лучанина і йдеться про те, що парафіяни відгукнулися на заклик свого пастиря, проект статуту Покровського братства керуючому Волинською єпархією архієпископу Антонію (Павлинському) 13 жовтня 1864 р. вони відправили без його участі й навіть підпису. В проханні про затвердження статуту йшлося, що місцеві мешканці вирішили влаштувати в Луцьку братство, «щоб спільними зусиллями потурбуватися про благоліпність свого храму, як єдиної пам'ятки Православ'я у м. Луцьку, про збільшення прибутків церковних і взагалі про утвердження духу Православ'я у тутешній місцевості»⁴.

У статуті, між іншим, йшлося, що братство подбає про будівництво нової дзвіниці при Покровській церкві або, принаймні, про виправлен-

³ Луцкое Покровское братство // Духовный вестник. 1864. Декабрь. С. 605–608.

⁴ Державний архів Житомирської області (далі — ДАЖО). Ф. 1. Оп. 17 (1864). Спр. 996. Арк. 1.

ня старої, а ще — про огорожу для православного кладовища. Задля здійснення таких намірів братство хотіло мати у своєму розпорядженні церковну суму, за винятком свічкової, також пожертвовані парафіянами на огорожу для кладовища гроші й те, що сподівалися отримати як пожертви при відкритті братства. На ремонт Хрестовоздвиженської будівлі братство хотіло використати суму, зібрану на це від винайму церковних будинків та крамниць. Усі гроші, що надходили до церковної каси, мали контролюватися не тільки причтом і старостою, але й членом ради братства. Також братство хотіло отримати право самостійно віддавати в оренду церковну нерухомість, що, на думку засновників, мало б збільшити прибутки від орендних статей. Братським статутом передбачалося відкриття крамниці для продажу воскових свічок, ікон, хрестиків і книг загальнонародної освіти (крамниця для продажу воску при соборному храмі існувала й до цього). Наприкінці року братство, згідно з проектом статуту, мало подавати звіт про свою діяльність єпархіальному архієрею⁵.

Вивчивши проект статуту, єпархіальне начальство знайшло в ньому чимало незрозумілого, тому архієрей звернувся до луцького повітового справника, прохаючи його з'ясувати в засновників братства таке: «Як буде розпоряджатися братство церковною сумою — самовільно, надаючи тільки, після закінчення року, звіт єпархіальному архієрею у траті цієї суми, чи кожного разу беручи дозвіл на трату, як цього вимагає нинішній порядок, особливо якщо виникне необхідність провести значне й дороговартісне будівництво чи ремонт зі зміною попереднього вигляду будівлі? Які маються на увазі в статуті прибутково-витратні книги, в які записуються церковні та пожертвовані кимось гроші і які перевіряються щомісяця радою братства — церковні, що видаються для кожної церкви з консисторії, за її скріпою і печаттю, чи братські, що скріплюються головою братства, почесним членом і членом причту та затверджуються церковною печаткою? Чи буде мати нагляд за діями братства благочинний чи інша довірена архієреєм особа, і від кого благочинний має право вимагати звітність по церкві та свічкових грошах — від братства чи ж від церковного старости та причту, і хто має право призначати церковного старосту — єпархіальне начальство, за представленням благочинного, чи саме братство? Віддаючи в оренду церковні будинки і крамниці та укладаючи контракти, чи буде братство представляти ці контракти на затвердження єпархіального начальства, як це робилося до цього часу, чи саме буде вирішувати ці справи остаточно? Чи буде братство представляти, куди слід, чистий прибуток від продажу воскових свічок у своїй свічкової лавці, і якщо не буде, то чи не станеться збитку у соборній свічкової лавці? В яких саме діях братство, після закінчення року, дає звіт єпархі-

⁵ ДАЖО. Ф. 1. Оп. 17 (1864). Спр. 996. Арк. 2–3.

альному архіерею — в усіх взагалі чи тільки деяких більш важливих і що більше до нього стосуються? При цьому, чи не входять до складу братства особи неправославного сповідання, як це можна зрозуміти з прізвищ деяких осіб, які вписалися в Луцьке Покровське братство, і чому не перебуває не тільки в числі засновників, але й членів братства місцевий протоієрей, який водночас є настоятель Покровської церкви, при якій засновується братство, і благочинний, у завідуванні та розпорядженні якого знаходиться церква, її майно, справи і печатка, потрібна для братства, і за участі якого братство, як установа церковна, може мати більшу силу, важливості і правильності як у своїх діях, так і в очах народу»⁶.

У грудні 1864 р. повітовий справник Дверницький, який і сам був серед тих, хто підписав прохання про затвердження братського статуту, повернув архієпископу Антонію проєкт цього статуту й пояснення засновників братства. Одночасно він зауважив, що на вимогу протоієрея Сидора Метельського давав йому проєкт статуту для ознайомлення і доповнення, але через декілька днів той повернув документ без вправлень⁷.

У поясненні засновників ішлося, що братство планувало користуватися церковними грошима не свавільно, а після обговорення братською радою за присутності церковного кліру зі старостою, використовуючи суми тільки на церковні потреби. Задля уникнення частого листування звіт про це архіерею буде подаватися тільки наприкінці року, а безпосередній дозвіл у нього братиметься лише в сумнівних випадках чи коли причт буде незгідний з думкою братської ради. Якби будівельні роботи при церкві змінювали її зовнішній вигляд і їх вартість перевищувала б 500 руб., то братство зобов'язувалося доручити місцевому архітектору скласти план і кошторис для надання архіерею на затвердження. Церковні прибутки й видатки братчики мали записувати у свої книги, скріплені підписами членів ради братства та кліру й затверджені церковною печаткою, а причт окремо мав вести свої книги і звітуватися своєму начальству. Свої дії братство не мало наміру таїти не тільки від благочинного, який водночас є членом причту, а отже — і братської ради, але й від сторонніх, не наділених владою осіб, які б цікавилися діяльністю братства⁸. Чистий прибуток від продажу свічок братство обіцяло, за вимогою, своєчасно передавати церковному старості та причту для представлення куди слід. Церковного старосту мало обирати братство разом із причтом, що затверджувалося б єпархіальним начальством. При наданні в оренду церковної нерухомості братство мало доносити єпархіальному начальству тільки тоді, коли «через непередбачувані нині обставини прибуток

⁶ ДАЖО. Ф. 1. Оп. 17 (1864). Спр. 996. Арк. 2–3.

⁷ Там само. Арк. 4.

⁸ Там само. Арк. 12–13.

від винайму цих крамниць не буде перевищувати прибутку, який церква отримує в нинішній час»⁹. Братська крамниця може бути відкритою тільки тоді, коли братство саме буде розпоряджатися винаймом церковних крамниць і в такому разі одну з них залишить на цей предмет, знайшовши людину, здатну зайнятися продажем у ній. Збитку продажу церковних свічок у братстві не передбачали: «Якщо тепер церква, купляючи свічки з інших рук, має значний прибуток, то тим більше не має бути збитку, якщо церква буде отримувати свічки з братської крамниці, звісно в тій ціні, за якою свічки будуть вартувати крамниці»¹⁰. Надавати чистий прибуток від продажу свічок з цієї крамниці братство не могло, бо з нього потрібно заплатити продавцю, до того ж церква мала отримувати свічки для продажу в храмі без націнки, та й головним завданням братської крамниці мало стати не отримання прибутків, а те, щоб православні християни мали можливість придбати хрестики, ікони чи книги за доступною ціною. Збитки від продажу в церкві свічок могли б бути, на думку засновників братства, тільки в тому разі, якби в Луцьку було більше храмів, але й тоді зменшення суми, що надходила в консисторію від Покровської церкви, винагороджувалося б прибутками з інших храмів. По закінченню року братство мало звітуватися єпархіальному архієрею в усій своїй діяльності. Якщо братство матиме іногородніх членів, копію звіту планувалося друкувати в губернських відомостях.

Засновники братства стверджували, що серед тих, хто вписався в нього, немає нікого неправославного сповідання, тим паче, що приймати таких осіб забороняє братський статут. Протоієрей Метельський не був вписаний ні засновником, ні членом братства через те, що в Луцьку не живе¹¹ і не був присутнім при складенні уставу, але як член причту він вважається членом братської ради й має голос у братських нарадах. Після затвердження братства члени його ради вимагатимуть від кого слід відомості про церковне майно, церковні суми та гроші за винайм будинків і крамниць, а також документи на землю та на все, що на ній побудоване. При відкритті своєї крамниці братство вимагатиме припинення продажу свічок в інших крамницях. На переконання засновників, як дозволено урядом установа братство мало право на покровительство світської влади, а як релігійна установа, що перебуває у тісному зв'язку з церковним причтом і підпорядковується архієрею, воно сподівалося і на його підтримку¹².

Проект братського статуту, можливо, вже з поясненнями засновників, 17 грудня 1864 р. керуючий єпархією надіслав для оцінки губернато-

⁹ ДАЖО. Ф. 1. Оп. 17 (1864). Спр. 996. Арк. 13.

¹⁰ Там само.

¹¹ Через аварійний стан церковного дому в Луцьку отець Сидір мешкав у приміському селі Жидичин, де пустували приміщення раніше ліквідованого монастиря.

¹² ДАЖО. Ф. 1. Оп. 17 (1864). Спр. 996. Арк. 14–16.

ру, з канцелярії якого наступного місяця відповіли, що не знаходять там нічого противного закону й існуючим правилам про братства, за винятком одного параграфу, в якому йшлося, що братство має турбуватися про припинення торгів у недільні та святкові дні до дванадцятої години і вимагати припинення продажу свічок в усіх крамницях. Оскільки переслідування винуватих у порушенні порядку входило до обов'язків поліції, то братчикам не потрібно було брати на себе такі обов'язки. Водночас вільний продаж свічок не був заборонений законом, а тому члени братства не могли на це претендувати¹³.

У духовній консисторії проєкт братського статуту з поясненнями засновників та зауваженнями губернатора розглянули 16 квітня 1865 р. На відміну від останнього, у консисторії знайшли в цьому статуті значно більше пунктів, що суперечили закону та правилам про братства. Зокрема, незаконним визнавали намагання братства розпоряджатися церковними грошима й контролювати орендні статті. Також зі статуту було видно, що свої головні завдання, що стосуються турботи про храм, кладовище та церковний будинок, братчики збиралися вирішувати передусім за рахунок церковних сум, які вже були заплановані на приведення до ладу приміщення бернардинського костелу, якщо його передадуть православному духовному відомству для влаштування там нового соборного храму, чи на будівництво нового собору. Такою, що не відповідає правилам про братства, вважали в консисторії заяву про те, що Покровське братство сподівається на сприяння та покровительство влади. Членами братства заявлені особи, які призначені в Луцьк на державні посади і, як не корінні мешканці міста, можуть виїхати звідти. Між тим у статуті нічого не сказано про те, чи будуть ці особи надалі вважатися членами братства і на яких умовах. Серед засновників братства перебував титулярний радник Олександр Белюгов, який захопив у Луцьку церковну землю, що належала цій же Покровській церкві, а тому не міг бути серед членів Луцького церковного братства. Виходячи з цього всього, консисторія не знайшла законних підстав для затвердження статуту Луцького Покровського братства та для відкриття самого братства. Луцькому протоієрею було запропоновано звернути увагу засновників на недоліки, після виправлення яких їм надавалася б можливість ще раз звернутися за затвердженням до єпархіального архієрея¹⁴.

Про будь-які намагання виправити цей проєкт статуту й добитися відкриття Покровського братства нам невідомо. Хоча з цитованої кореспонденції лучанина слідує інше, з вищезгаданого листування все ж помітно, що протоієрей Сидір Метельський не був надто зацікавленим у відкритті братства, хоча ймовірним є і те, що священник відійшов від

¹³ ДАЖО. Ф. 1. Оп. 17 (1864). Спр. 996. Арк. 5.

¹⁴ Там само. Арк. 31–32.

своєї початкової ідеї через незгоду з парафіянами щодо принципів організації та функціонування братства.

У 1867 р. новим настоятелем Покровської церкви став протоієрей Олександр Теодорович. 15 жовтня 1870 р. він рапортував Волинському архієпископу Агафангелу (Соловйову): «Переконавшись трирічним досвідом, що для підтримки інтересів Православної Церкви і протидії католицизму, що посилюється, та іудаїзму в м. Луцьку недостатньо ревності одного соборного причту, але їй потрібна участь всього Луцького православного населення ... я спільно з соборним священником запросив чиновників та обивателів м. Луцька до утворення при Луцькій соборній церкві церковного братства. Всі чиновники й православні обивателі м. Луцька виявили щире бажання взяти живу участь у цій святій справі, і актом, ухваленим 1 жовтня цього року, затвердженим підписами всіх, хто брав участь у нараді, визначили скласти статут Луцького Хрестовоздвиженського братства та представити його на архіпастирський розгляд та затвердження Вашого Високопреосвященства»¹⁵.

Одночасно з цим рапортом отець Олександр подав архієрею «Акт заснування братства при соборній Хрестовоздвиженській церкві м. Луцька», підписаний самим протоієреєм, священником Ананією Бродовичем, церковним старостою Олександром Белюговим¹⁶, наглядачем Луцького військового госпіталю майором Леонт'євим, головним лікарем Олександром Цветковим, виконувачем обов'язків повітового предводителя дворянства Юстицьким, повітовим суддею Дмитром Дитят'євим та начальником 7-ї дистанції шосе Кирилом Бакуринським. В акті йшлося: «Нижчепідписані громадяни Луцької соборної Церкви, будучи запрошені Луцьким протоієреєм для відновлення розпочатої в 1864 р. справи про заснування братства, для перегляду попереднього, не затвердженого начальством, і для складання нового статуту братства, знаємо з історії, що унія, утворена на Брестському соборі, не була плодом переконання та бажання народу, але справою єзуїтської пропаганди з одного боку і особистих розрахунків зрадників Православ'я з іншого, а тому — як і слідувало очікувати — зустріла сильний протест та відсіч від тих, які залишилися вірними Православ'ю... Коли ж унія, підтримувана владою, відкрила гоніння на Православ'я, тоді для протипротива та захисту переслідуваної релігії утворилося перше, знамените, Луцьке Хрестовоздвиженське братство, від якого, як гілки, розповсюдилися й досі існуючі, хоч і такі, що не мають особливого значення, по багатьох парафіях невеликі братства... Луцьк зі своїм братством, що захищався більше за інших, більше інших постраждав, ставши центром католицизму в цьому краї, як свід-

¹⁵ ДАЖО. Ф. 1. Оп. 17 (1864). Спр. 996. Арк. 33.

¹⁶ Тим самим, можливість участі якого в братстві раніше заперечувалася духовною консисторією.

чить кількість костелів... Деякі звичаї і навіть обряди церковні не чисто православні, невігластво селян і нерозлучні з ним марновірства — очевидні факти фанатичного впливу ксьондзів та панів. Але самий рельєфний факт їх впливу і переваги в краї — це знищення православних храмів, яких було колись у нашому місті понад 20... Парафіяни Луцької соборної церкви наважилися скласти зі своїх членів подібне братство під тією ж назвою Луцького Хрестовоздвиженського братства, якого головною ціллю має бути: очищення, наскільки можливо, ґрунту Православ'я від усякого наносного домішку, захист його від шкідливого впливу католицтва й іудейства... підвищення й укріплення духу Православ'я та руської народності в середовищі своєму і, нарешті, турбота про храми Божі, наскільки дозволять нині й надалі кошти братства»¹⁷.

23 листопада 1870 р. рапорт протоієрея Теодоровича та проєкт братського статуту були розглянуті в консисторії, але оскільки в правилах про заснування братств вимагалось, щоб статут перед затвердженням був схвалений губернатором, консисторія не могла одразу ухвалити остаточне рішення¹⁸. Коли ж архієрей звернувся до губернатора, той 22 грудня відповів, що зі свого боку ніяких перешкод для заснування при Луцькій соборній церкві братства не бачить. Це дало консисторії підстави 18 січня 1871 р. затвердити статут братства¹⁹.

Цей документ складався з 22 параграфів. У ньому йшлося, що Хрестовоздвиженське братство засновується при Луцькій соборній парафії і має в соборному храмі ікону Воздвиження Хреста Господнього, братську хоругву із зображенням того ж свята на одному боці і Покрова Пресвятої Богородиці — на іншому, братську кружку для пожертв. Ікону та хоругви мали носити при всіх хресних ходах та на похованні померлих братчиків.

Членами Луцького братства могли стати повнолітні особи православного сповідання обох статей та усіх станів. Цікаво, що до брства могли вступати не тільки мешканці Луцька, але й мешканці будь-яких регіонів тодішньої Російської імперії. Братчики поділялися на членів-засновників, членів-ревнителів і рядових членів. Перші з них були зобов'язані вносити на користь братства десять рублів щорічно, другі — не менше п'яти рублів, а треті — у міру своїх можливостей, тобто менше п'яти рублів. При цьому передбачалося, що право голосу на братських зібраннях матимуть тільки ті, хто жертвував не менше ніж п'ять рублів. Також у братства могли з'явитися ще члени-покровителі, які, маючи високе становище в суспільстві, могли надавати братству захист, підтримку та матеріальну допомогу.

¹⁷ ДАЖО. Ф. 1. Оп. 17 (1864). Спр. 996. Арк. 34–35.

¹⁸ Там само. Арк. 39.

¹⁹ Там само. Арк. 42.

Уся братська діяльність мала керуватися радою братства, до якої входили голова й чотири члени братства. Крім них, обиралися ще два кандидати для заміщення членів ради, які могли бути переведені на державну службу в інший регіон. Якщо ж таким чином вибував голова, то його місце мав обійняти один із членів ради, який на виборах отримував найбільшу кількість голосів. Члени-засновники, які не увійшли до ради братства, могли брати участь у її засіданнях з правом голосу. Одночасно з виборами голови та членів ради обиралися скарбник і секретар. Повноваження ради братства, а також скарбника й секретаря тривали один рік, після чого (15 вересня) відбувалися нові вибори.

Рада братства мала засідати щомісяця, але в разі особливої необхідності — у той день, який буде призначений головою. Справи в раді мали вирішуватися більшістю голосів, а при їх рівності вирішальним ставав голос голови²⁰.

Офіційне відкриття Луцького Хрестовоздвиженського братства відбулося 2 лютого 1871 р. Тоді ж був обраний голова братства — надвірний радник Кирило Федорович Бакуринський. Членами ради братства стали статський радник Олександр Миколайович Цветков, луцький протоієрей Олександр Теодорович, надвірний радник Іван Васильович Григорович та колезький радник Дмитро Андрійович Дитятєв. Скарбником братства став колезький радник Олександр Флорович Белюгов, а секретарем — другий соборний священник Ананія Бродович²¹.

Брак документів не дає змоги стверджувати, наскільки активним Луцьке братство було в перші роки свого функціонування і в якій мірі воно підтримувало Покровський храм та його клір. Можливо, цю діяльність не можна назвати бурхливою, а проте поодинокі збережені свідчення переконують у тому, що в 1870-х рр. братство вносило свою лепту в справу відкриття в Луцьку нового соборного храму, який було освячено 24 вересня 1880 р. А вже з початком 1890-х рр. Луцьке братство значно активізувалося і зайнялося активною будівельною і добродійною діяльністю в повітовому центрі, сповна наслідуючи славні традиції знаменитого Луцького Хрестовоздвиженського братства XVII ст. Зокрема, завдяки братчикам у Луцьку наприкінці XIX — на початку XX ст. було відбудовано Хрестовоздвиженський храм і побудовано Іверську та П'ятиницьку каплиці, відкрито богадільню та нічний притулок, створено церковно-парафіяльну школу. Певний час діяла також братська клініка.

²⁰ ДАЖО. Ф. 1. Оп. 25 (1894). Спр. 401. Арк. 8–11.

²¹ Устав Луцкаго Крестовоздвиженскаго Братства. Киев, 1871. С. 13–14.